

kétfélekép is magyarázható beköszöntője,¹ valamint FRANKENBURG bécsi önéletrajzának egy részlete.² Emellett pedig bizonyára ügyesen bánt tárgyalásai folyamán a varázsigevel, mellyel a kilencvenes évek óta több mint 50 éven át a sajtó terén minden rendelkezést meg lehetett enyhíteni, hogy ez az intézkedés «kínos feltűnést fog kelteni».

Az Életképek kiadói joga FRANKENBURGÉ maradt és évi 1200 forint jövedelmet biztosított neki, hatszázat JÓKAITÓL és hatszázat HECKENASTTÓL. A márciusi napok után HECKENAST a megváltozott sajtóviszonyokra való tekintettel felmondott³ és pedig úgylátszik azonnali hatállyal, mert az 1848 márc 23-iki számon már nem szerepel FRANKENBURG neve. A lap 1848 végéig jelent meg.

GORIUPP ALISZ.

Adatok Frölich János, Frölich Dávid és Serédi János irodalmi munkásságához.

A Szepesség XVII. századi nagy polyhistora, FRÖLICH Dávid írói készségét valószínűen atyjától, FRÖLICH Jánostól örökölte. Mivel azonban SZINNYEI írói lexikonának F. kötete a *Régi Magyar Könyvtár* 3. kötetének megjelenése előtt látott napvilágot, FRÖLICH János kimaradt SZINNYEI nagy művéből. Nem lévén érdektelen figyelemmel kísérni egyes írói hajlamú családok működését, megkíséreltem összeállítani a szétszort irodalmi adatokból FRÖLICH János életének és irodalmi munkásságának vázlatát.

FRÖLICH János ifjú koráról sajátkezű feljegyzést olvashatunk a wittenbergi egyház lelkészavatási jegyzőkönyveiben. Eszerint FRÖLICH Gergely szalóki pap fia volt. Iskoláit részben Késmárkon «Gabelmannus Megalopolitanus», részben Lőcsén «Martinus Sturmius» alatt végezte. Lőcséről atyja falujába, Szalókra került iskolamesternek 1588-ban. Mikor atyja meghalt, Szalók község THURZÓVAL, a szepesi gróffal egyetértésben őt hívta meg atyja örökébe. Ekkor ment ki Wittenbergbe, hogy magát lelkésszé avattassa. A vizsgát a prorektor elnöklete alatt sikerrel kiállta s 1591 január 30-ikán a wittenbergi városi templomban lelkésszé avattatott.⁴

FRÖLICH János atyja, Gergely is szerepet játszó egyén volt, aki 1550-ben

¹ Életképek 1847 jun. 5-iki szám.

² FRANKENBURG: Bécsi Élményeim. 29—30. l.

³ FRANKENBURG: Bécsi Élményeim. 97. l.

⁴ *Wittenberger Ordiniertenbuch*. Kézirat a wittenbergi egyházi levéltárban. Részben kiadva STROMP-RÓNAY: M. Evang. Egyháztört. Emlékek. 1905. (101—102. ll.) Sajnos az 1815-ig terjedő kézirat 1610-től kiadatlan. A kiadatlan részben még 28 magyar lelkész önéletrajzát találtam meg.

a fraternitás ügyében a királynál is eljár s ezidőben végezte be a nagyszalóki egyház evangélikus szellemben való megszervezését.¹

FRÖLICH János azonban vagy nem foglalta el a szalóki lelkészséget, vagy igen hamar otthagya, mert már 1591 őszén mint a leibitzi iskola igazgatója tűnik fel. 1591 októberéből maradt ránk az első irodalmi emlék, amikor a MONAVIUS Jakabhoz írt üdvözlő versek között az ő verse is felbukkan.² Még mint leibitzi igazgató írja 1595-ben, Dávid fia születési évében, emlékversét a lublói KRAUS János feleségének elhúnyta alkalmából.³

A fiára is annyira jellemző nyughatatlanság azonban már Jánosban is valószínűen megvolt, mert elhagyta a leibitzi rektorságot is s Stettinbe ment, hogy magasabb tudományos ismereteket szerezzen. Erre vonatkozó forrásunk így adja elő a dolgot: «Er war zuerst Rector in Leibitz: verliesz aber seine Stelle, und gieng nach Stettin in Pommern; wo er sich auf die höhern Wissenschaften legte, unter dem Prorector Christof Butellius, aus der Philosophie, *«über die Cathegorie der Qualität»* disputirte, und den Magister Grad erlangte. Er eignete diese Disputation dem Herrn Johann KRAUS Provisor der 13 Städte und auf dem Schlosze Lublau zu.»⁴

Forrásunk adata egy még *XVI. századi, stettini régi magyar nyomtatvány emléket* őrizte meg számunkra, mégpedig oly híven, hogy a disputatio rövid címét, a praeses nevét és azt is ismerjük, akinek a kis, kétségen kívül latin munka ajánlva volt. Sajnos a művet sem a RMK. nem ismeri, sem azóta nem került elő. Forrásunk szerzője, GENERSICH, aki művét 1804-ben adta ki, azonban annyira pontos, hogy feltehető róla, miszerint ő még látott egy példányt belőle.

FRÖLICH János 1601-ben a késmárki iskola rectora lett s mint ilyen hűnyt el 1608 április 20-ikán. Családi viszonyairól Dávid fiának *Stammbuch*-ja alapján annyit állapítottam meg, hogy sógora, illetve feleségének testvére volt CLEMENTIS Mihály löcsei tanácsos s hogy még egy fia volt: Lajos, aki bátyja lehetett Dávidnak, mert 1616 jún. 2-ikán mint szepesváraljai rector írja be nevét testvére emlékkönyvébe.⁵

Fentiekben sikerült FRÖLICH Dávid atyjának életrajzi kereteit össze-

¹ BRUCKNER: A reformáció és ellenreformáció története a Szepességben. 84. l.

² RMK. III. 813.

³ RMK. III. 854.

⁴ GENERSICH, Ch: Merkwürdigkeiten der Königl. Freystadt Késmárk... II. 226—227. ll.

⁵ FRÖLICH Dávid *Stammbuch*-ját a bécsűjhelyi Neuklosternek nevezett cisztercia monostor levéltára őrzi. Én az azt felfedező dr. vitéz HÁZY Jenő szives engedélyével az abból készített jegyzeteket használtam fel.

állítanom s régi irodalmi utalások segítségével egy lappangó vagy elveszett nyomtatványa emlékét kiásnom a feledésből.

Hogy az irodalmi adatok felülvizsgálása Régi Magyar Könyvtári ismereteinket is mily mértékben gyarapíthatja, arra ép FRÖLICH Dáviddal kapcsolatban szeretnék rámutatni.

FRÖLICH Dávid az 1639-ben megjelent *Medulla Geographiae Practicae* c. műve előszavában többek közt ezt írja: «Cum enim *Fastos latinos* anno 1634 Celsissimo Principi Transylvaniae D. D. Georgio Rakoci, *Hungaricos* anno 1638 Tibi Illustris Comes D. D. Francisce de NÁSDAD (sic!), *Latinos* iterum anno 1633 Illustri Comiti D. D. Casparo ILLÉSHÁZI inscriberem, condignis honorariis, et opimis laborum praemiis a singulis liberaliter auctus sum... Illustritates Vestrae per generosissimas, ac prope divinas suas indoles non tantum apud inclitam transylvaniam, et hungaram nationem, ast etiam apud exterarum gentes maximam existimationem consecutae sunt.»

A «*Fastos*» szót gr. KEMÉNY József és utána VASS József,¹ kik a Medullával foglalkoztak, tévesen «*versek*»-nek értelmezték, holott maga FRÖLICH is hivatkozik néhány sorral előbb naptárirodalmi munkásságára («si quid haberem a mea Calendariographia otii...») és az az 1633-ban Lőcsén megjelent és ILLÉSHÁZINAK ajánlott latin naptár, amelyre FRÖLICH az előszó idézett szövegében hivatkozik, reánk is maradt.² Kétségtelen tehát, hogy az említett «*Fasti latini anno 1634*» és «*Hungarici anno 1638*» szintén naptárak voltak. Azonban 1634-ből sem hazai, sem külföldi RÁKÓCZINAK ajánlott latin nyelvű FRÖLICH-naptárt nem ismerünk. Az ez évben Breslauban megjelent latin naptár ZABLER Péternek, JUDEX Györgynek és MELETER Jánosnak van ajánlva³ s így nem azonos a FRÖLICH által említettel. 1638-ból pedig egyáltalán nem ismert az RMK. magyar nyelvű FRÖLICH-naptárt. A TODORESZKU-könyvtárban azonban utóbb előkerült az 1638-as magyar nyelvű, lőcsei kalendarium, amelyik tényleg NÁDASDI Ferencnek van ajánlva s amelyre FRÖLICH fentidézett szavai kétségen kívül vonatkoznak. A háromból tehát már két naptárt ismerünk. Így FRÖLICH szavai, amelyeket a *Medulla* előszavából idéztünk *egy általa írt 1634-es Rákóczihoz ajánlott latin és egy azóta elő is került 1638-as Nádasdi Ferenchez ajánlott magyar nyelvű naptár* emlékét őrizték meg számunkra, de ezt sem KEMÉNY, sem VASS nem ismerte fel.

¹ VASS: Történelmi adatok gr. Kemény Józseftől. XII. Frölich D. és némely nevezetesebb egykorú emlékezete 1639-ből. Új M. Múzeum. 1859. I. 384—395. ll.

² RMK. II. 482.

³ RMK. III/1. 1499.

Irodalmi utalás őrzi még több FRÖLICH-naptár emlékét. Így Kassa város számadáskönyvében olvashatjuk a következő sorokat: «1635. 6. Septembris. Davidi FRÖLICH astrologo pro calendariis civitati huic dedicatis obtulit honorarii loco amplissimus senatus talleros 10.»¹ Ez évből három FRÖLICH-naptárt ismerünk, az egyik a Gyulafehérvárott nyomott magyar nyelvű «Erdélyországra alkalmazott» Judicium Astromaticum,² amely már a címe miatt sem lehetett a felsőmagyarországi Kassa város tanácsának ajánlva; a másik a Breslauban megjelent Schreib-Calendar, amely azonban LANG Jánosnak, GALL Tóbiásnak és HARSTER Jánosnak³ (egy löcsei, egy késmárki és egy rozsnyói polgár) volt ajánlva; a harmadik pedig a TODORESZKU-könyvtár unicum, Löcsén nyomott Almanachja, amely szintén nem Kassa város tanácsának, hanem GUTTSMITTEL Kristófnak van ajánlva. A kassai számadáskönyv bejegyzése tehát *egy újabb Frölich-naptár emléke*, mely naptár 1635-ben jelent meg, Kassa városának volt ajánlva és esetleg Kassán is nyomtatott. Ezt azonban SZTRIPSZKY nem ismerte fel s 1912-ben megjelent APPENDIX-ébe nem iktatta be.

FRÖLICH-naptárról adnak hírt SERÉDI János eperjesi iskolamester azon sorai is, amelyeket 1638-ban írt MEDGYESI Pálhoz: «Ügy tetszik, tavaly kívánt vala Kegyelmed új Calendariumot, de BREWER uram még el nem készítette volt. Én mostan ez esztendeit küldtem Kegyelmednek, amine-mőt a Bártfainak fordítottam, mert FRÖLICH Uram elhasonlott már amat-tól... a löcseinek HERLICIVS Calendariumát fordítottam, de későre tette szerit.»

SZENTIVÁNYI Róbert e sorokat fatálisan félreértette s azt a lehetetlen megállapítást vonta le belőle, hogy «érdekes, hogy a *Frölich-nyomda e korai terméke* (!) teljesen elveszett.»⁴ FRÖLICHnek tudtommal nyomdája sem előbb, sem utóbb nem volt! A szöveg félreismerhetetlenül arról beszél, hogy 1638-ra FRÖLICH már meghasonlása miatt nem csinált a löcsei BREWER-nyomda részére magyar naptárat, *mint azt előbb tette*. Valóban 1637-ből maradt is reánk löcsei magyar FRÖLICH-naptár⁵ s a meghasonlás ténye magyarázná a folytatásnak az RMK. szerinti hiányát 1642-ig, amikortól kezdve újra vannak löcsei magyar FRÖLICH-naptárjaink. Az 1638-as löcsei naptár azonban, amely a TODORESZKU-könyvtárban van és NÁDASDY-

¹ KEMÉNY Lajos: A kassai könyvsajtó történetéhez. M. Könyvszemle. 1905. 84 l.

² RMK. I. 645.

³ RMK. III/1. 1510.

⁴ Erdélyi Múzeum. 1912. 193 l.

⁵ Sztripszky: No. 1953.

nak van ajánlva, FRÖLICH munkája és az ő neve alatt is jelent meg, ami azt látszik bizonyítani, hogy az összezőrrenés csak rövid ideig tartott és FRÖLICH utóbb mégis adott naptárat BREWERnek már az 1638-as évre is.

Jelentősebb azonban fenti hiradásból az, hogy megtudjuk belőle a következőket: 1638-ban Serédi János két magyar naptárat készített, egyik Bártfán jelent meg s a másik, amit HERLICIUSTól fordított, BREWER kiadásában Lőcsén adatott ki. Ez a két adat annál jelentősebb, mert SERÉDI naptárírói munkásságáról eddig ez az egyetlen adatunk, arról sem SZINNYEI, sem a RMK. nem tudnak. SZENTIVÁNYI állításának cáfolására, hogy az egyiket «FRÖLICH D. szedte Bártfán», kár szót vesztegetni...

FRÖLICH naptárírói munkásságának kezdete mindeddig bizonytalan volt. A mult évben áztattam ki az egyik berlini könyvtárban egy 1641-re szóló magyar nyelvű FRÖLICH-naptár „C” ívét, amely sem az ezévi kolozsvári, sem a csepregi, sem a TODORESZKU-könyvtárban levő bártfai naptárral nem azonos. Ez az újabb töredék — melynek leírására még e folyóirat hasábjain visszatérek — kormeghatározó FRÖLICH munkásságának kezdetére nézve. E töredéken ugyanis 1641-ben FRÖLICH magát «immár 18 Esztendei Practicus Astronomus»-nak nevezi. Eszerint 1623-ban kezdte el naptárírói működését s így valóban az ezévből ránk maradt, Breslauban megjelent *Diarium oder Newer auch Alter Schreibkalender*¹ lehet a legelső FRÖLICH-naptár.

ASZTALOS MIKLÓS.

Bársony György cáfolói.

A címzetes nagyváradi püspöknek, a magyarországi protestánsok gyásztizede szellemi megindítójának, BÁRSONY Györgynek *Veritas toti mundo declarata* c. híres röpirata, melynek első kiadása 1671-ben jelent meg, második kiadása pedig mindjárt az erre következő évben, nem egy protestáns író indított arra, hogy tollat ragadjon tételeinek megcáfolására. Egynek, a szemelláthatóan álnevet viselő FREIBERGI KRESTIANSZKY JÓbnak jóval később, csak 1683-ban megjelent művéről eddig csak CZVITTINGERBől tudunk² amennyiben a SZABÓ Károly *Régi Magyar Könyvtára* teljességgel nem emlékszik meg róla. Ám ha behatóbban megvizsgáljuk az ennek III. kötetében 3272. sz. a. leírt s ugyanattól a szerzőtől származó *Kurtze Nachricht*... c. vitairatot, mely LABSANSZKYNak a pozsonyi delegatum judicium ismert működését mentegető *Kurzer und wahrhafter Gerichts-Auszug*... c. műve ellen szólott, megtaláljuk benne a 72—105. lapokon az elveszettnek

¹ RKM. III/1. 1352.

² Specimen Hungariae Literatae 1711.